

SLOVNÍK ODBORNÝCH VÝRAZŮ A LITERATURA

*Detail akantové
ornamentiky
s figurálními motivy
z výzdoby letohrádku
královny Anny*

SLOVNÍK ODBORNÝCH VÝRAZŮ

A

Abatyše	– představená kláštera
Abakus	– krycí deska hlavice sloupu
Adorace (adorativní)	– zbožné uctívání (držení rukou při vzývání boha)
Akant	– ornament ve tvaru listu jižní bodlákovité rostliny
Akvamanile (aquamanile)	– rituální nádoba na omývání rukou (často konvice zoomorf- ního tvaru)
Al secco [al seko]	– technika nanášení barev na suchou omítku
Ambit	– křížová chodba lemující zpravidla klášterní dvůr
Antependium	– výtvarně pojednaný kryt čelní strany oltáře
Antifonář	– liturgická kniha (sbírka antifon, tj. mešních textů, opatře- ných nápěvem)
Apsida	– prostor vymezený půlkruhovým (i podkovovitým, pravouhlým nebo polygonálním) půdorysem, připojený k chrámu, slou- žil obvykle jako kněžiště
Archa	– zdobný gotický křídlový oltář
Archetyp	– pravek
Architráv	– spodní část kladí vyznačená profilací nebo pásovým orna- mentem
Arkáda	– stavební článek sestávající ze zděného oblouku a podpěr- ných sloupů či pilířů
Atika	– nízká zeď zakrývající zpravidla střechu budovy
Atribut	– předmět symbolického významu, který určuje jistou osobu (zpravidla světce)
Aurignacien [oriňasien]	– období předdějinné kultury (nazvané podle obce Aurignec) z mladšího paleolitu
Avers	– líc (revers = rub) mince

B

Balustráda	– zdobné zábradlí sestavené zpravidla z kamenných kuzelek
Baptisterium	– budova určená pro křest
Bastion	– část vysunutého opevnění v podobě okrouhlé bašty, umož- ňující střelbu z děl i do stran
Bazilika	– vícelodní stavba s převýšenou střední lodí, opatřenou okny (nad střechami bočních lodí)
Bibliotékař	– knihovník
Biedermaier	– též biedermeier [bídrmajer] je označení pro výtvarný styl let 1815–48, který následoval po empiru. Výraz je odvozen od

pomyslných postav básní J. V. v. Scheffela Biedermanns Abendgemütlichkeit a Bummelmaiers Klage, které satyric-
ky ztělesňují maloměšťáky.

- Boltcový ornament – ornament s motivy připomínajícími tvar ušního boltce
- Bosáž – obložení stěn kamennými kvádry
- Breviář – kniha každodenních latinských modliteb katolického kněze
- Busta, bysta – sochařské portrétní poprsí

C

- Centrála – dostředná (kruhová, čtvercová, polygonální či do kříže komponovaná) stavba
- Cvikl – zpravidla dekorativně pojednaná klínová plocha nad bočními stranami portálových nebo arkádových oblouků

Č

- Čuček – kulovitý (vázovitý) motiv nad vertikálním článkem štítové nebo atikové části architektury

D

- Dalmatika – liturgický úbor jahna, v podobě kabátce s krátkými, dole svazovanými rukávy
- Dedikace – (d. obraz) – věnování (obraz zachycující slavnostní odezdání např. stavby či kodexu donátorovi)
- Dekorativismus – sklon k přemíře zdobných prvků
- Dispozice stavby – rozložení prostoru stavebního celku; je určena půdorysem
- Dolmen – pravěký stavební objekt (hrobka) sestavený z obrovských kvádrů nesoucích kamennou krycí desku
- Dracoun – zlatá, případně stříbrná niť k zdobení oděvu
- Drapérie – dekorativně řasená látka
- Drolierie – drobné výjevy na okrajích (gotických) knih s mravoličnými, žertovnými nebo fantaskními náměty
- Dřík – část sloupu mezi patkou a hlavicí, zpravidla válcovitého tvaru (též sloupovitá část mezi číší a nohou kalichů a podobných předmětů)

E

- Edikula – architektonická jednotka sestávající ze dvou podpěr a nosného článku
- Email – sklovitá hmota užívaná jako glazura nejčastěji na zdobných kovových předmětech
- Emblém – zobrazení spojené s nápisem v alegorický celek
- Empora – viz tribuna
- Enkaustika – malba, ve které je pojídlem vosk
- Epigrafika – nauka o starých nápisech (e. strana mince = její lícová či averzová strana)
- Epitaf – výtvarně pojednaná deska s nápisem, připomínající zesnulého. Je druhem náhrobníku, označuje-li hrob.
- Evangeliář – bohoslužebná kniha pro sváteční čtení evangelia. Evangelium popisuje Kristovy činy.
- Exteriér – vnější prostor

F

- Fajans – pálená hlína opatřená ciničito olovnatou (neprůsvitnou) glazurou. Název odvozen z italské Faenzy, odkud se f. výrobky šířily do ostatní Evropy. (Též majolika dle názvu ostrova Majorky, která orientální technologii zprostředkovala Itálii. U nás techniku užívali habáni).
- Faksimile – přesná kopie napodobující originál k nepoznání (např. pro expoziční účely v muzeích)
- Feston – ornamentální motiv v podobě ovoce či listoví zavěšeného do segmentového tvaru. Řada f. tvoří girlandu.
- Fiála – zdobný věžovitý nástavec opěrného pilíře
- Filigrán – zlatnická technika využívající splétání jemných kovových nití
- Fortifikace – soustava opevnění
- Freska – technika malby zapouštěné do nezaschlé (čerstvé) omítky
- Fronton – drobný štítek nad okny (dveřmi)
- Fundátor – zakladatel
- Funerální – spojený s památkou na zemřelého

G

- Gema – rytím zdobený (polo) drahokam
- Girlanda – závěs s ovocným (květinovým) motivem
- Graduál – liturgická kniha zpěvů zpívaných sborem (chorální zpěv)

H

- Hexametř – h. text tvořĩ šestistopé verše. Texty daktylských veršů rytmi-
zují přĩzvučné a nepřĩzvučné slabiky.
- Hlavice – hornĩ zdobn část sloupů či pilĩřů (resp. pilastrů a polosloupů)
- Horologium – kniha obsahujĩcí liturgick údaje (modlitby) seřazen do
kalendřnĩ posloupnosti
- Hřebĩnek (žebrový) – štukov „žebro“ na zlomu klenby
- Humeral – liturgick ůbor kněze; tvořĩ jej bíl lnn rouška oblékan na
kleriku pod albu. (Obtčĩ krk, kryje ramena a je skřĩžen
přes hrudř)
- Huf – středovk (i renesančnĩ) stavebnĩ organizace zřĩzovan za
účelem realizace náročných stavebnĩch ůkolů. (Vymyká se
z cechovnĩ mstsk jurisdikce a dochzĩ v nĩ ke kooperaci
víc řemeslných odvtvů a mnoha mistrů).

CH

- Chiaroscuro [kjaroskuro] – temnosvitn zobrazenĩ uřĩvajĩcí jen sveteln modelace
- Chinoiserie – předměty (mdnĩ trend) s ěĩnskmi motivy
- Chór – kněžiště; zpravidla vchodnĩ partie chrámu urěen pro bo-
hosluřebn ůkony
- Christologick – ze řivota Krista

I

- Idol – modla
- Ikonografie – oblast, tkajĩcí se vznamov vrstvy zobrazenĩ, resp. věk-
ladu jeho skrytých obsahů (ikonologie)
- Iluminace – ruěnĩ malĩřsk výzdoba středověkých knih
- Iluzionismus – ůsilĩ o vytvořeni iluze skuteěnosti (malbou)
- Imaginace – představivost
- Inicila – poěteěnĩ pĩsmeno
- Inkrustace – ozdobn vykldnĩ např. kamene kamenem jin barvy. (Za-
plňovnĩ rýhy v kovu jinm kovem se nazývá tauzovnĩ).
- Insignie – odznaky spoleěensk (např. krlovsk) hodnosti
- Intarzie – vykldnĩ dřeva dřevem jiného odstĩnu, řelvinou, perletĩ
apod.
- Interiér – vnitřnĩ prostor

K

Kabinet	– skříň na vysokých nohou s přihrádkami
Kalvárie	– námět ukřižování Krista mezi lotry, se skupinou P. Marie, Maří Magdaleny a sv. Jana pod křížem; název podle jména biblické hory
Kamej	– (polo)drahokam zdobený vypouklým reliéfem
Kapitulní síň	– sál pro shromáždění představenstva kláštera (kapituly)
Karner	– stavba kruhového půdorysu s kaplí v horním a s osáriem v spodním podlaží
Karyatida	– lidská postava zastupující sloup
Kasule	– svrchní mešní roucho označené křížem
Katedrála	– označení pro biskupský kostel; katedrální půdorys (systém) má chrám, jehož kněžiště obtáčí chodba s věncem kaplí na obvodu
Kazetový strop	– strop vytvořený z řady kazet, jejichž tvar vychází z vzájemného křížení podélných a příčných trámů
Kenotaf	– náhrobník, který nekryje ostatky zemřelého
Kladí	– horizontální nosný článek, překlad. Člení se na dolní část tj. architráv, střední partii, tj. vlys a římsu, která je nahoře.
Klenba	– do oblouku zděná stropní část místnosti
k. křížová	– vzniká průnikem dvou stejných valených kleneb
k. necková	– připomíná tvar obrácených necek
k. obkročná	– spočívá na uhlopříčně rozložených, tedy nikoliv protilehlých podpěrách
k. síťová	– má žebrové rozčlenění do tvaru složité sítě
k. sklípková	– nemá žebra; vytváří menší prohlubně
k. valená	– tvoří prostý oblouk
Kněžiště (presbitář)	– část chrámu vymezená pro činnost kněze
Kodex	– v středověku pergamenová rukopisná kniha složená z více dvoulistů nebo čtyřlistů
Kolektář	– sbírka církevních modliteb
Komenda	– v církevní organizaci obročí bez povinností vykonávat s ním spojený úřad. (Sídlo řádu johanitů).
Kompozice	– skladba všech výtvarných komponentů díla
Koncha	– půlkruhovitě vzepjatá klenba (nad apsidou)
Kontrapost	– postoj při přenesení váhy těla na jednu nohu
Kontura	– obrysová linie
Kosmologie	– nauka o vesmíru, kosmologický = týkající se vztahů k vesmíru
Kristianizace	– pokřesťanstění
Krucifix	– námět ukřižovaného Krista
Kruchta	– patrová (západní) část chrámu určená pro hudební sbor
Krumplíř	– vyšivač barevným hedvábím, kovovými nitěmi, perlami, drahokam apod.

Kružba	– kamenná výplň členící gotické okno
Krypta	– podzemní část chrámu určená pro hroby (kult) zesnulých
Kupa	– číše, horní část kalichu

L

Lapidárium	– sbírka kamenných dokumentů, fragmentů i plastik
Lektorium	– (pulpit) stolec na čtení (psaní) se šikmou deskou
Lesbická kyba	– architektonický článek zdobený vejcovodem, je esovitého profilu (vypouklouvyduté)
Lichá arkáda	– vyzděná (slepá) a.
Liséna (leséna)	– vertikální architektonický článek, jenž vznikl redukcí pilastru. (Je bez patky a hlavice, plynule přechází v plochou římsu.)
Listovec	– pásový ornament z řady stejných listů
Liturgie	– bohoslužebný řád
Lodžie (loggie)	– arkádami otevřená chodba
Loď chrámová	– podélný prostor, určený za shromaždiště věřících
Lokální barva	– b. základní, skutečná barva předmětu, neodstíněná do světlých a tmných tónů
Luneta	– tvar nahoře vymezený půlkruhem, dole přímkou
Lunula	– násadec k zasazení hostie do schránky monstrance

M

Majestas Domini	– námět trůnící božské osoby
Majolika	– pálená hlína opatřená neprůhlednou glazurou (viz fajáns)
Martyrologium	– středověká kniha, obsahující seznam svátků mučedníků v pořadí církevního roku
Maskaron	– zdobný motiv v podobě lidské tváře začleněné do ornamentiky
Mazhaus	– (vstupní) část domu, která sloužila i pro obchodní a živnostenský provoz
Megalitická kultura	– pravěká kultura, jež se vyznačovala stavbami z obrovských kamenných kvádrů
Míčovna	– objekt pro provozování míčových her
Misál	– liturgická kniha obsahující všechny modlitby, zpěvy a texty potřebné k bohoslužebným úkonům
Mobiliář	– přenosné zařízení (vybavení) interiéru
Monstrance	– (ostensorium) nezbytný liturgický předmět, připomínající drobný oltář či relikviář s ozdobnou schránkou na hostii, jež je zasazena do lunuly

N

Náhrobník	– zdobná deska, jež zakrývá hrob nebo je zasazena do přilehlé zdi
Nákončí	– ozdobná přezka koženého pásu
Naturalistický Nodus	– vytvořený ve snaze o důsledné zpodobení skutečnosti (též ořech) – zdobný element kulovitého tvaru, který přerušuje dírk kalichu nebo monstrance
Numizmatika	– věda o platidlech (případně též o plaketách a medailích)

O

Obloučkový vlys	– pásový ornament sestavený z drobných obloučků
Orant	– postava znázorněna při starokřesťanském modlitebním gestu
Oratoř	– vyvýšené místo v chrámu, určené zpravidla pro řeholníky, mívá též podobu arkýře nebo balkonů zabudovaných nejčastěji po stranách kněžiště
Osárium	– prostor pro uložení kostí zemřelých; bývá ve spodní části karneru
Ostatky	– pozůstatky zemřelých (světců nebo uctívaných osob)
Ostění	– kamenné orámování vstupních či okenních otvorů zdí

P

Panopliální motiv	– motiv zbroje
Pas klenební	– úzký pruh valené klenby mezi klenebními poli
Pasionál	– sbírka životopisů světců a mučedníků
Pastoforium	– místo pro uchování hostií; někdy v podobě drobné věžovité stavbičky v blízkosti oltáře
Pašije	– zobrazení Kristova utrpení. 7, později 14 zastavení Krista cestou na Kalvárii
Patena	– plochá miska na hostii; slouží k zakrytí kalichu
Patka	– spodní část sloupu či pilíře
Patrocinium	– zasvěcení chrámu (světci)
Peripteros	– typ antického chrámu, jehož cella je ze všech stran obklopena sloupy
Perlovec	– pásový ornament v podobě řady perliček rytmizovaných i různými tvary
Pieta	– mrtvý Kristus spočívající na klíně své matky
Pilastr	– plošně redukovaný pilíř (pilíř zapuštěný z větší části do zdi)
Plaketa	– drobná reliéfní deska příležitostného obsahu
Plenář	– liturgická kniha obsahující soubor evangelií a biblických textů používaných při mši

Pletenec	– pásový ornament ze splétaných pásků
Polosloup	– sloup zapuštěný (jakoby) způli do zdi
Polygon	– vícestěn
Portál	– zdobný vchod
Portikus	– kryté sloupoví před vstupní částí budovy
Predela	– přední deska oltářního stolu
Prelatura	– sídlo preláta (představeného) kláštera
Presbytář	– kněžiště; prostor v chrámu (zpravidla na jeho východní straně)
Profánní	– světský
Provenience	– původ – stylové východisko
Přípora	– podpěrný článek žebra (v podobě částečně vyvinutého sloupku přisazeného ke zdi interiéru)
Pulpit	– viz lektorium
Putti	– postavičky nahých dětí

R

Realismus	– nepřesné označení pro přibližnou shodu výtvarného díla se skutečností. Směr malířství a sochařství 19. století
Refektář	– klášterní jídelna
Reliéf	– sochařské dílo plasticky rozvinuté na základu, kterým je rovná deska
Relikviář	– obřadní schránka pro uložení relikvií (předmětů religiozní úcty, např. ostatků světců, Kristova kříže apod.)
Replika	– shodná umělecká varianta téhož díla
Repoussoir [repusuár]	– malířský výrazový prostředek směřující k zesílení iluze hlubokého prostoru pomocí postav či předmětů při okraji obrazu, které jsou osvětleny zezadu (z hloubky obrazu)
Rizalit	– část stavby předstupující před ostatní fasádu
Rondel	– (zpravidla zahradní) stavba kruhového půdorysu
Rotunda	– stavba kruhového půdorysu (častý typ románského chrámu v našem prostředí)
Rozvilina	– ornament stáčeného stvolu s listovím
Rustika	– zdivo z hrubě opracovaných kamenných kvádrů

Ř

Řehole	– církevní řád (ukládající odřikání)
Řimsa	– profilovaný vodorovný výstupek nad okny nebo mezi patry (kordonová ř.) též ukončující nahoře fasádu (hlavní ř.)

S

Sakrální	– určený k religiózním účelům (chrámy apod.)
Sakristie	– místnost vedle kněžiště pro přípravu kněze k (po) bohoslužbě a k uložení rouch a drahých předmětů
Sala terrena	– zámecká místnost otvírající se bezprostředně do zahrady
Sdružená okna	– dvě i více oken vzájemně oddělených sloupkem nebo pilířkem
Senzualistický	– smyslově založený (s. angažovaný)
Sgrafito	– výtvarná technika založená na proškrabávání kresby do spodní, jinobarevné (černé) omítky
Skriptorium	– písařská dílna
Skulptura	– sochařské dílo vzniklé ubíráním (odtesáváním) materiálu. Opačně jde o plastiku. (Běžně se výrazy nerozlišují).
Slepá arkáda	– vyzděná (uzavřená) arkáda
Sokl	– podnož, podstavec (spodní část)
Stylizace	– zjednodušení v zobrazování reality
Svorník	– kámen ve vrcholu klenby

Š

Šambrána	– dekorativní orámování otvorů oken či dveří
Šerosvit	– metoda malby zdůrazňující temnotu v pozadí kontrastující s osvětlením věci v popředí
Štuk	– štukatura – plastická výzdoba z hmoty složené z drceného mramoru, vápna, písku a sádry, případně dalších příměsí

T

Tabernákl	– baldachýnový motiv v gotické architektuře, svatostánek křesťanského oltáře
Tapisérie	– nástěnná textilie
Tektoničnost	– stavebnost, systém založený na logice vztahů podpěr a břemen
Temnosvit	– metoda malby, při níž předměty vystupují z temného prostředí
Tempera	– malířská technika užívající jako pojidla kasein (bílek)
Tenebrismus	– viz temnosvit
Terakota	– pálená hlína
Termální okna	– o. ve tvaru lunety
Travé	– klenební pole
Transept	– příčná loď

Travestie	– satiricko-komická obměna tradičních témat (např. děj hraný zvířaty místo lidmi)
Tribuna	– (empora) zvýšený prostor v chrámu (např. v patru věže) určený pro majitele panství (chrámu) nebo mnichy
Triforium	– ochoz v síle zdi pod okny hlavní lodě baziliky
Triga	– trojspřeží
Triptych	– trojdílný obraz
Triumfální motiv	– m. zdůrazňující vítězství
Trompe l'oeil	– (franc. = zrakový klam) obraz navozující iluzi skutečnosti
Tympanon	– (trojúhelná) výplň štítu budovy
Tumba	– kamenná schránka pro uložení těla zesnulého

U

Urbanismus	– vědecko-umělecká disciplína, zabývající se všemi otázkami sídlištních útvarů
------------	--

V

Vejcovec	– pásový ornament vytvořený opakujícím se vejcovitým motivem
Velký sloupový řád	– sloupy (polosloupy) probíhající více etážemi
Vitráž (vitrail)	– okno umělecky zdobené barevnými skly
Vlys	– střední část kladí mezi architrávem a římsou
Voluta	– závitnice
Votivní (ex voto)	– předmět zhotovený jako dík bohu
Vybíjený ornament	– plošný renesanční ornament připomínající práci v kovu

W

Westwerk	– stavebně rozvinutá vstupní část předrománských chrámů
----------	---

Z

Záklenek	– klenutá horní část okenního či dveřního otvoru
Zubořez	– pásový ornament z opakujících se kostek

Ž

Žaltář	– liturgická kniha biblických žalmů
Žebro	– kamenná výstuž hran klenby

LITERATURA

K umění do konce renesance:

Dějiny českého výtvarného umění od počátku do konce středověku, I/1 a I/2, Academia, Praha 1984, Dějiny českého výtvarného umění, II/1, Academia, Praha 1989

K baroknímu umění:

Dějiny českého výtvarného umění od počátku renesance do závěru baroka, II/1, II/2, Academia, Praha 1989

(V takzvané skryté bibliografii je uvedena veškerá další literatura k problematice baroka v českých zemích. Z té doporučujeme zejména monografie hlavních představitelů baroka v českých zemích, případně studie zejména autorů: O. Blažička, Z. Drobné, J. Hereina, A. Jirky, I. Kořána, V. Kratinové, J. Kroupy, I. Krska, Z. Kudělky, R. Kuchynky, K. B. Mádl, L. Machytky, A. Matějčka, B. Menzela, J. Neumanna, V. Novotného, E. Pocheho, P. Preisse, V. Richtera, B. Samka, J. Sedláře, H. Seifertové, L. Slavička, M. Stehlíka, J. Šipa, V. V. Štecha, M. Tognera, M. Vilímkové, P. Vlčka a Z. Wirtha).

K umění 19. století:

Wirth, Z.: Matějček, A.: Česká architektura XIX. století, Praha 1922

Novotný, O.: Jan Kotěra a jeho doba, Praha 1958

Volavka, V.: České malířství a sochařství 19. století, Praha 1968

K umění 20. století:

Švácha, R.: Pražská architektura od modernismu k funkcionalismu, Praha 1995

Dostál, O., Pechar, J., Procházka, J.: Moderní architektura v Československu, Praha 1970

Wittlich, P.: České sochařství ve 20. století, Praha 1978

Hlušička, J.: České moderní malířství v Moravské galerii v Brně I. (období 1890–1919), Brno 1984

Hlušička, J.: České moderní malířství v Moravské galerii v Brně II. (období 1919–1950), Brno 1987

Lamač, M.: Osma a Skupina výtvarných umělců 1907–1917, Praha 1988

Chalupecký, J.: Nové umění v Čechách, 1994, Praha

Katalogy stálých expozic galerií v Liberci, Ostravě, v Alšově jihočeské galerii na Hluboké, v Moravské galerii v Brně, Národní galerii v Praze (České moderní umění 1900–1960, sbírka

moderního umění Veletržní palác, Praha 1995) a dalších a katalogy výstav, např. 50 let československého malířství 1918/1968 v Národní galerii v Praze, České malířství a sochařství 1900–1980 v AJG na Hluboké.

Základní informace o tvorbě umělců německé národnosti nalezneme v katalogu: Mezery v historii 1890–1938 Polemický duch Střední Evropy – Němci, Židé, Češi, Galerie hlavního města Prahy a Národní galerie v Praze, Praha 1994 atd.

Prameny studia:

Nezbytnou podmínkou úspěšného studia jsou návštěvy památkových objektů, zámků, chrámů a historických měst, stálých expozic galerií a výstav. Pro poznání umění 20. století doporučujeme zejména expozici Moravské galerie v Brně instalovanou v Pražákově paláci na Husově ul., dlouhodobé výstavy ostravského Domu umění a expozici 20. století Oblastní galerie ve Zlíně instalovanou v budově zámku. (Některé fotografie pro reprodukce v učebním textu poskytly bezplatně uvedené galerie). Pro rychlou orientaci v tomto směru může posloužit slovníková a encyklopedická literatura, například: A B C kulturních památek Československa (Panorama, Praha 1985) nebo připravovaná Nová encyklopedie českého výtvarného umění, na které pracuje kolektiv autorů v rámci České akademie věd, Ústavu dějin umění v Praze. Kniha nahradí dnes již zastaralou stejnojmennou publikaci vydanou v roce 1975 v nakladatelství Academia ČSAV v Praze.

S díly autorů slovenské národnosti, kteří působili v Praze se lze seznámit ve Slovenské národní galerii v Bratislavě i v řadě českých regionálních galerií, díla německy mluvících autorů našeho prostředí jsou zastoupena v Národní galerii v Praze, v některých severočeských galeriích (Liberec, Karlovy Vary), v Galerii výtvarného umění v Ostravě, v Moravské galerii v Brně, Muzeu umění v Olomouci i v některých regionálních muzeích (Znojmo, Šumperk, Olomouc, Nový Jičín atd.)

Autor děkuje za laskavé svolení k použití reprodukcí a za fotografie některých výtvarných exponátů bezplatně dodané v r. 1995 vedením Moravské galerie v Brně, Galerie výtvarného umění v Ostravě a Státní galerie ve Zlíně.

ZDROJE K REPRODUKČÍM V UČEBNÍM TEXTU

1. Poulík, J.: Pravěké umění v Československu, Praha 1956
2. Kolektiv: Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984
3. Volavka, V.: Praha, Praha 1948
4. Turek, R.: Počátky české vzdělanosti, Praha 1988
5. Birnbaum, Cibulka, Matějček: Dějepis výtvarného umění v Čechách, I středověk, Praha 1931
6. Mašín, J.: Románská nástěnná malba v Čechách a na Moravě, Praha 1954
7. Kutal, Líbal, Matějček: České umění gotické I, Praha 1949
8. Kolektiv: Dějiny českého výtvarného umění I/2, Praha 1984
9. Kutal, A.: České umění gotické, Praha 1942
10. Katalog NGP: Průvodce po expozici starého umění,
11. Matějček, Pešina: Le peinture gothique Tcheque 1350–1450, Praha 1955
12. Neubert, Royt, Tykva: Poklady minulosti, Praha 1990
13. Kolektiv: Dějiny českého výtvarného umění II/1, Praha 1989
14. Pešina, J.: Česká malba gotická a renesanční 1450–1550, Praha 1950
15. Kolektiv: Dějiny českého výtvarného umění II/2, Praha 1989
16. Blažiček, O.: Umění baroku v Čechách, Praha 1971
17. Kolektiv: Architektura v českém národním dědictví, Praha 1952
18. Průvodce po expozici Jan Santini / život a dílo, Brno 1977
19. Neumann, J.: Obrazárna Pražského Hradu, Praha 1966
20. Paur, J.: Josef Mánes, Praha 1949
21. Novotný, O.: Jan Kotěra a jeho doba, Praha 1958
22. Československá architektura od nejstarší doby až po současnost, Praha 1965
- 22b. Dostál, Pechar, Procházka: Moderní architektura v Československu, Praha 1967
23. Braunová, D.: Porcelánová tradice, Karlovy Vary 1992
24. Josef Navrátil – Jirny, Praha 1958
25. 53. bulletin Moravské galerie v Brně, Brno 1997
26. Matějček, Štech, Kovárna: Norod sobě, Praha 1940
27. Katalog výstavy Výtvarná kultura v Brně 1918–1938, Brno 1997
28. Volavka, V.: České malířství a sochařství 19. stol., Praha 1969
29. Katalog NGP: České moderní umění 1900–1960, Praha 1995
30. Hlušička, J.: František Foltýn, Praha 1968
31. Novotný, K.: Miloš Jiránek, Praha 1936
32. Katalog Jindřich Průcha, výbor z díla, Zlín 1961
33. České malířství XX. stol. ze sbírek OG v Liberci, Liberec 1974
34. České malířství XX. stol. v GVU Ostrava, Ostrava 1968
35. České moderní malířství a sochařství 1900–1980, Hluboká n. V. 1980
36. Katalog Václav Chad, kresby a obrazy, Zlín 1985
37. Katalog František Kupka, malba, kresba, grafika z let 1899–1946, Hluboká n. V., 1961
38. Fotografie archivu UP ze starších skript
39. Katalog Východočeské galerie: Antonín Machek, Pardubice 1985

40. J. Tomeš: Antonín Chittussi, ed. Malá galerie, Odeon, Praha
41. Petrová, E.: František Tkadlík, Praha 1960
42. Katalog Východočeské galerie: Julius Mařák, Pardubice 1981
43. Katalog AJG: Umění 1900–1943, Hluboká n. V. 1963
44. Fotografie dodané Moravskou galerií v Brně před r. 1995
45. Fotografie dodané Oblastní galerií v Ostravě před r. 1995
46. Fotografie dodané Galerii výtvarného umění ve Zíně před r. 1995
47. Fotografie Muzea umění v Olomouci
48. Fotografie nebo katalogy a pohlednice z Narod. galerie v Praze
49. Vlastní fotografie autora studijního textu
50. Fotografie z Kraj. střediska památkové péče a ochrany přírody v Brně
51. Pohlednice nakladatelství Orbis
52. Reprodukce z časopisu Umění, čas. ČSAV, Praha
53. Pohlednice Press-foto, Praha
54. Sborník k poctě Ant. Matějčka, Praha 1954
55. Katalog Paris, Prague, Praha 1966
56. Katalog archeolog. expozice NKP Staré Město u Uher. Hradiště

REPRODUKCE V TEXTU

(První číslo odkazuje k straně textu, číslo v závorce k výše uvedenému zdroji)

7.	Zvoncový pohár	(1)
8.	Věstonická venuše	(1)
8.	Venuše z Hlubokých Mašůvek	(1)
9.	Býček z jeskyně Býčí skála	(1)
9.	Keltská plastika hlavy	(1)
9.	Flakonek z okolí Roudnice n. L.	(2)
15.	Iluminace z Vyšehradského kodexu	(2)
16.	Chrám na mikulčickém hradisku	(49)
16.	Medailon se sokolníkem ze Starého Města	(56)
17.	Nákončí s orantem z Mikulčic	(2)
21.	Naušnice s beránkem ze Staré Kuřimi	(2)
19.	Sloup Svytlahovské baziliky z lapidária Národ. muzea	(3)
12.	Korunovační denár Vladislava II.	(38)
20.	Kristus v mandorle z Vyšehradského kodexu	(2)
23.	Půdorys svatovítské rotundy podle J. Cibulky	(4)
23.	Rekonstrukce svatovítské rotundy podle J. Cibulky	(4)
25.	Detail portálu kostela sv. Václava v Hulíně	(2)
26.	Řez kostelem v Záboří n. L.	(4)
26.	Půdorys kostele ve Vinci	(4)
26.	Kresba románského kostela ve Vinci	(4)
27.	Románská krypta v Doksanech	(5)
27.	Půdorys Strahovského kláštera v Praze	(4)
28.	Kostel P. Marie v Mohelnici n. Jizerou	(2)
29.	Bazilika v Tismicích	(5)
29.	Rotunda sv. Jiří na Řípu	(5)
30.	Interiér palácové kaple v Chebu	(2)
31.	Skulptura z fasády kostela sv. Jakuba v obci Jakub	(5)
31.	Tympanon chrámu sv. Jiří v Praze	(2)
32.	Přemysl Oráč z rotundy sv. Kateřiny ve Znojmě	(49)
33.	Dedikační list Horologia olomouckého	(2)
35.	Freska kostela sv. Petra a Pavla v Albrechticích n. Vlt.	(6)
37.	Hlava Madony období krásného slohu	(7)
38.	Gotické stavební prvky	(49)
39.	Madona Strakonická	(7)
39.	Madona ze Záhražan	(2)
40.	Madona Krumlovská	(2)
40.	Madona Primavesi	(8)
41.	Kapitulní síň kláštera v Oseku	(2)
41.	Nádvoří zvikovského hradu	(53)

42.	Kněžiště kostela sv. Salvátora v Anežském klášteře	(7)
42.	Chrám sv. Víta v Praze, interiér	(7)
43.	Hrad Karlštejn od západu	(12)
44.	Detail portálu klášterního chrámu v Tišnově	(9)
44.	Karel IV. z triforia chrámu sv. Víta v Praze	(38)
45.	Ukřižování tympanonu portálu týnského kostela v Praze	(7)
46.	Iluminace z Pasionálu abatyše Kunhuty	(2)
47.	Narození Krista z Vyšebrodského cyklu	(10)
47.	Obráz sv. Alžběty z kaple sv. Kříže na Karlštejně	(10)
48.	Ukládání Krista Mistra Třeboňského	(10)
48.	Obráz Madony se sv. Bartolomějem a sv. Markétou	(11)
49.	Pravá deska epitafu Jana z Jeřeně	(9)
50.	Interiér kostela Nejsv. Trojice v Kutné Hoře	(9)
50.	Klenba klášter. kostela v Bechyni	(9)
51.	Prašná brána v Praze	(9)
51.	Klenba Vladislavského sálu v Praze	(7)
52.	Sv. Petr z olomoucké Olivetské hory	(7)
52.	Oplakávání Krista z Žebráku	(7)
52.	Epitaf ze Zlíchova mistra IP	(7)
53.	Iluminace Boskovické bible	(8)
54.	Zvěstování P. Marie asi z r. 1450	(8)
55.	Klepadlo z dveří kaple sv. Václava chrámu sv. Víta	(2)
56.	Monstrance z Mělníka z konce 15. stol.	(8)
59.	Sv. Václav z chrámu sv. Víta v Praze	(7)
61.	Iluminace Boskovické bible	(8)
65.	Nádvoří zámku v Litomyšli	(13)
66.	Renesanční stavební prvky	(49)
67.	Okno Vladislavského sálu v Praze	(38)
67.	Portál Onšova domu v Prostějově	(50)
68.	Letohrádek královny Anny v Praze	(38)
68.	Púdorys letohrádku Hvězda v Praze	(38)
68.	Schwarzenberský palác v Praze	(38)
69.	Arkády zámku v Moravském Krumlově	(38)
69.	Zámek v Litomyšli, celkový pohled a půdorys objektu	(13)
70.	Rondel zámku v Jindřichově Hradci	(13)
71.	Detail fasády kaple sv. Stanislava v Olomouci	(49)
72.	Kostel sv. Rocha v Praze na Strahově, půdorys, detail	(13)
73.	Renesanční medailon na zámku v Moravské Třebové	(49)
73.	Reliéf Aenea z pražského Belvedéru	(52)
73.	Reliéf Aenea ze zámku v Nelahozevsi	(52)
77.	Hardegovský epitaf Jana Miliče	(50)
77.	Detail náhrobku B. Rederna ve Frýdlantu	(13)
76.	Postava z ostění portálu zámku v Třemešku	(49)
75.	Reliéf Edlmanova domu v Olomouci	(49)

75.	Reliéf z výzdoby Schwanzova domu v Brně	(50)
78.	Kašna na zámeckém nádvoří v Bučovicích	(51)
79.	J. Seisenegger: Arcivévoda Maximilián	(50)
80.	Výjev z Oseckého oltáře sv. Barbory	(14)
80.	Malby Smíškovské kaple v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře	(8)
81.	Žerotínský epitaf na zámku v Opočně	(13)
82.	Malby bučovického zámku	(51)
84.	H. v. Aachen: Portrét děvčátka	(13)
84.	Von Ravesteyn: Apotóza vlády Rudolfa II.	(13)
86.	Věžové hodiny z r. 1549	(13)
88.	Habánské fajáns	(13)
88.	Lehmannova číše	(13)
91.	Severní fasáda Vladislavského sálu v Praze	(8)
93.	Císařský sál zámku v Bučovicích	(13)
95.	B. Spranger: Venuše a Adonis z duchcovské obrazárny	(13)
95.	B. Spranger: Venuše a Adonis z muzea ve Vídni	(13)
74.	A. de Vries: Herkules	(19)
97.	Santiniho kostel na Zelené Hoře u Žďáru	(15 ? 49)
98.	Barokní stavební prvky	(49)
99.	J. K. Erna: Kostel sv. Tomáše v Brně	(13)
99.	Poutní kostel v Jaroměřicích	(15)
99.	G. B. Mathey: Křížovnický kostel v Praze	(3)
100.	Zámek ve Slavkově u Brna, půdorys	(15)
100.	L. Hildebrandt: Kostel v Jablonném v Podještědí	(16)
101.	J. Prandtauer: Barokní areál v Jaroměřicích n. Rok.	(38)
102.	K. Dienzenhofer: Malostranský kostel sv. Mikuláše	(16)
102.	Interiér chrámu sv. Mikuláše v Praze a půdorys	(16)
103.	K. I. Dienzenhofer: Půdorys kostela Na Skalce v Praze	(17)
103.	Ant. Haffenecker: Tylovo divadlo v Praze	(22)
103.	Barokní domy v Kolíně n. L.	(17)
104.	F. M. Brokoff: Detail sochy Morzinského paláce	(16)
104.	M. B. Braun: Alegorie Zoufalství z Kuksu	(53)
105.	M. Zürn: Socha kazatelny v Konici	(13)
106.	J. J. Schauburger: Cézarova socha z olomoucké kašny	(38)
106.	O. Zahner: Socha před Michalským chrámem v Olomouci	(15)
107.	J. A. Heinz: Alegorie Podzim z Hradiska v Olomouci	(15)
107.	I. Günther: Immaculata v Kopřivné	(49)
109.	K. Škréta: Podobizna malíře, detail	(38)
109.	Willmann: Detail obrazu Nalezení sv. Kříže	(16)
110.	P. Brandl: Uzdravení slepého Tobiaše	(48)
110.	J. Kupecký: Podobizna paní Schreyvoglové	(38)
111.	V. V. Reiner: detail fresky pražské Portheimky	(16)
111.	N. Grund: Galantní scéna	(38)
112.	J. Flégl: Kytice s knihou a brýlemi	(48)

113. F. A. Maulbertsch: detail fresky kostela v Mikulově	(15)
113. P. Troger: Zázračné nasycení, freska z Hradiska	(50)
116. Chrudimská monstrance Klementa Davida	(13)
115. Intarzovaný barokní sekretář	(15)
116. Terina zdobená F. F. Meyerem	(15)
119. Kostel Navštívení P. Marie v Obytčově	(18)
123. P. Brandl: Právní porada	(19)
121. M. B. Braun: Fragment antic. bohyně, obraz. Praž. Hradu	(19)
125. J. Mánes: Josefina	(20)
127. A. Hölzel: V klášterní zahradě, detail	(47)
129. F. Beer: Zámek v Hluboké n. Vlt.	(22b)
129. A. Barvitijs: Lannova vila v Praze	(21)
129. J. Zitek: Národní divadlo v Praze	(3)
130. J. Fanta: Wilsonovo nádraží v Praze	(21)
130. J. Kotěra: Peterkův dům v Praze	(21)
132. F. X. Lederer: Wimmerova kašna	(28)
133. V. Levý: Adam a Eva	(28)
133. L. Šimek: Jungmannova postava z pražského pomníku	(28)
133. A. Wagner: Lumír	(28)
134. J. V. Myslbek: Hudba	(28)
134. S. Sucharda: Pohádka o krásné panně Liliáně	(28)
136. F. Tkadlík: Zázračné uzdravení	(41)
136. A. Mánes: Krajina se zříceninou románského chrámu	(28)
136. A. Machek: Portrét paní Karáskové	(39)
137. J. Navrátil: Čtenářka	(49)
137. J. Mánes: V létě	(20)
138. K. Purkyně: Zátíší s cibulí a špekem	(28)
139. A. Kosárek: Selská svatba	(28)
140. J. Mařák: Interiér lesa se srnkou	(42)
141. M. Aleš: Z cyklu Vlast	(26)
141. V. Brožík: Přemyslovci	(26)
141. V. Hynais: Apotheoza zemí českých	(26)
142. A. Chitussi: Krajina u rybníka	(40)
142. L. Marold: Z vaječného trhu	(28)
143. J. Uprka: Literáci na kruchtě	(49)
144. Piepenhagen: Bystřina pod listnatými stromy	(48)
144. Porcelánové hodiny z druhého rokoka, Slavkov	(23)
145. Empírová kávová souprava s mytologickými výjevy	(23)
145. Biedermeierovský nábytek	(25)
147. Schuricht: Zámek Kačina, půdorys objektu	(22)
149. V. Prachner: Model sochy Vltava	(52)
151. J. Navrátil: Vodopád pod Dachsteinem	(24)
153. J. Chochol: Obytný dům pod Vyšehradem	(21)
155. J. Kotěra: Muzeum v Hradci Králové	(22b)

155. J. Gočár: Gymnázium v Hradci Králové	(22b)
156. F. Feuerstein: Krematorium v Nymburku, půdorys	(22b)
156. O. Tyl, J. Fuchs: Veletržní palác v Praze	(22b)
157. Havlíček, Honzík: Býv. Všeobecný penzijní ústav	(22b)
157. A. Loos: Müllerova vila v Praze	(22b)
157. K. Roškot: Divadlo v Ústí n. Orlicí	(54)
159. Secesní váza, Znojmo	(22b)
159. Interiéry vily Tugendhatů v Brně	(25)
160. H. Kovařík: Pierot	(27)
160. Z. Juna: Skleněná žardiniéra	(27)
160. Z. Zdařil: Traktor INNOTRAC	(49)
163. J. Chochol: Dům v Neklanově ul. v Praze	(55)
165. F. Bílek: Slepci	(44)
166. J. Mařatka: Studie dívčí hlavy	(49)
167. J. Štursa: Sulamit Rahu	(48)
168. O. Gutfreund: Úzkost	(48)
169. O. Gutfreund: Hráč na cello	(44)
170. K. Pokorný: Pomník zasypaným havířům	(44)
170. J. Kubiček: Klekání	(44)
171. J. Wagner: Jaro	(44)
172. B. Stefan: Torso	(44)
172. V. Makovský: Dívčí sen	(44)
174. H. Vichterlová: Pecka	(35)
174. Z. Pešánek: Světelný objekt	(48)
177. J. Štursa: Melancholické děvče	(29)
179. J. Vinecký: Torso	(29)
181. L. Zívř: Srdce inkognito	(29)
183. F. Foltýn: Kompozice	(30)
185. A. Slavíček: Kosatcové pole	(45)
185. V. Radímský: V Giverny	(49)
186. M. Jiránek: Na písku	(31)
186. A. Hudeček: Večer v Machově	(45)
187. J. Preisler: Pohádka	(45)
187. J. Průcha: Před bouří	(32)
189. H. Baar: Rybářská vesnice u Baltu, detail	(49)
190. F. Kupka: Varianta na čáry, plochu, hloubku	(37)
191. A. Procházka: Upoutaný Prometheus	(51)
192. E. Filla: Čtenář Dostojevského	(38)
192. O. Kubín: Podzim v Provence	(44)
193. E. Filla: Zátíší se sklenicemi	(51)
193. E. Filla: Zátíší se sokolem	(51)
193. V. Hablík: Šerm	(49)
195. W. Nowak: Přítelkyně	(43)
196. V. Špála: Na Otavě	(51)

197. R. Kremlička: Myčky	(44)
197. J. Čapek: Harmonikář	(46)
198. J. Zrzavý: Přítelkyně	(52)
198. J. Zrzavý: Ille de Bréhat	(46)
199. P. Kotík: Rodinný koncert	(38)
199. V. Rabas: Středočeská krajina	(35)
201. P. Kotík: Nezaměstnaní	(45)
201. F. Duša: Ulice navečer	(49)
202. F. Muzika: Rodina	(45)
203. F. Muzika: Figura v interiéru	(45)
203. J. Šíma: Přístav ve Villette	(33)
204. J. Šíma: Tůň	(34)
205. J. Štýrský: Krajina na podnose	(35)
205. Toyen: Po představení	(35)
206. Z. Rykr: Dáma v okně	(44)
206. F. Tichý: Hráči kulečnicku	(45)
207. M. Boria: Kompozice	(46)
207. V. Preissig: Obraz č. 7	(35)
208. M. Kopf: Times Square	(48)
209. R. Schrötter: Dívky a námořník	(49)
210. K. Halleger: Cañihrad	(45)
211. K. Gröger: Na návštěvě	(49)
212. J. Bauernfreund: Dvě ženy v místnosti	(45)
212. C. Majerník: Uprchlíci	(45)
213. J. Želibský: Hlava Harlekýna	(45)
214. B. Dvorský: Krajina s větrným mlýnem, detail	(45)
215. J. Liesler: Večeře	(35)
215. F. Hudeček: Svědek II	(38)
216. B. Matal: Stříhali do hola malého chlapečka	(44)
217. B. Lacina: Svícny	(35)
218. J. Istler: Vegetace	(46)
218. J. Sklenář: Bruggy	(38)
219. K. Černý: Moře v Le Havru	(43)
219. V. Vaculka: Rekrúti	(45)
220. V. Boštík: Mlýn	(33)
220. V. Chad: Postavy	(36)
223. B. Kubišta: Sv. Šebestián	(29)
225. Toyen: Údės	(29)
227. V. Boštík: Členění	(29)
229. Detail z výzdoby letohrádku královny Anny	(13)

Doc. PhDr. Josef Maliva

HODINY S VÝTVARNÝM UMĚNÍM ČESKÝCH ZEMÍ

Nárys dějin umění od pravěku do poloviny 20. století

Určeno pro posluchače dějin umění oboru výtvarné výchovy a 1. stupně ZŠ

Odpovědný redaktor RNDr. Hana Dziková

Technický redaktor RNDr. Anna Petříková

Návrh obálky Ivana Perůtková

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
Olomouc 2001

Vytiskl TISKSERVIS OSTRAVA spol. s r. o., Petra Kříčky 24, Ostrava

První vydání

Počet stran 250

ISBN 80-244-0338-2